

Χρίστος Π. Φαράκλας

Ημερολόγιο εκστρατείας του Σταύρου Τ. Βογιατζή

Ημερολόγιον
Του Εφραίμου μου
τιον αρχηγόν από
της 6^{ης} Αυγούστου της
εκατονταίας εν της
Συγγαγίας, ήτοι το με
γαλειώδες Μελων
έως εν τ^η (Α) οχιδού
ήλος υπαίνεσθαι
Βογιατζή
εν Αρναίοις
18 Αυγούστου, ήτοι Εφραίμ

Συγγαγίας
ήτοι Εφραίμ

Ο ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1919-1922 υπήρξε για όσους τον έζησαν μια εμπειρία μοναδική. Μοναδική, γιατί έδωσε προς στιγμήν την εντύπωση ότι είχε πράγματι φτάσει η ώρα για την πραγματοποίηση των «εθνικών πόθων» και την εκπλήρωση του οράματος της Μεγάλης Ιδέας, το οποίο είχε εισηγηθεί, ως γνωστόν, το 1844 ο γενάρχης του νεοελληνικού λαϊκισμού Ιωάννης Κωλέτης (1773/4-1847)· με το όραμα αυτό γαλουχήθηκαν έκτοτε διαδοχικές γενεές Ελλήνων, με αποτέλεσμα να καταστεί τελικά για περισσότερο από τρία τέταρτα του αιώνα αδιαφιλονίκητο δόγμα της εξωτερικής πολιτικής του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Ο ενθουσιασμός και η ευφορία που κυρίευσε τους Έλληνες, όταν η Ελλάδα έλαβε την εντολή να αποβιβάσει στρατό στη Σμύρνη, θα μπορούσε να παραλληλιστεί, τηρουμένων των αναλογιών, με την ευφορία που είχε καταλάβει τους χριστιανούς, τότε που ο Φλάβιος Βαλέριος Κωνσταντίνος άρχισε από το 324 μ.Χ. να υποστηρίζει απροκάλυπτα τον χριστιανισμό. Όπως και τότε, έτσι και το 1919, οι άνθρωποι πίστεψαν πως η ιστορία ήταν το όργανο με το οποίο η θεία πρόνοια οδηγούσε τον κόσμο στον έναν και αναπόδραστο προορισμό του: τότε, στην παγκόσμια επικράτηση του χριστιανισμού· τώρα, έναν αιώνα μετά την παλιγγενεσία, στην ενοποίηση του μείζονος ελληνισμού στο πλαίσιο ενός... πολυεθνικού εθνικού κράτους...

Η πίστη στο «θαύμα» και η βεβαιότητα της συμμετοχής σε ένα κοσμοϊστορικό γεγονός έκανε πολλούς να θεωρούν καθήκον τους, όχι μόνο προσωπικό αλλά και εθνικό, να απαθανατίσουν την εμπειρία τους καταγράφοντάς την σε επιστολές και ημερολόγια κατά τις ανάπαυλες των μετακινήσεων και τα διαλείμματα των πολεμικών επιχειρήσεων. Δεν υπάρχει ίσως άλλο γεγονός στην πρόσφατη ελληνική ιστορία, που να έχει αποτυπωθεί σε περισσότερα ιδιωτικά γραπτά ανώνυμων πολεμιστών. Εκτός από εκείνα που είδαν το φως της δημοσιότητας αμέσως μετά τα γεγονότα, δεν έπαψαν μέχρι και σήμερα να δημοσιεύονται νέα, που αφορούν σχεδόν κάθε εμπλεκόμενη μονάδα του εκστρατευτικού σώματος και σχεδόν κάθε φάση της εκστρατείας. Είναι βέβαιο ότι πολλά ακόμη μένουν άγνωστα, φυλαγμένα ως ιερά κειμήλια σε ιδιωτικά αρχεία, ενώ πολλά –ίσως δυστυχώς τα περισσότερα– έχουν χαθεί, άλλα γιατί ξεχάστηκαν ή δεν έπεσαν στα κατάλληλα χέρια και άλλα γιατί θάφτηκαν μαζί με τους νεκρούς συντάκτες τους στα αιματοβαμμένα πεδία μαχών της Μικρασίας.

Η σημασία αυτών των χειρογράφων, παρότι συνήθως ταλαιπωρημένα, κακογραμμένα και δυσανάγνωστα, γεμάτα από ανορθογραφίες και εκφραστικά λάθη –κυρίως λόγω της προσπάθειας των συντακτών τους να απομιμηθούν τη στρατιωτική φρασεολογία–, είναι τεράστια. Διασώζουν μία εικόνα της μικρασιατικής εκστρατείας, που απέχει πολύ από εκείνην που δίνουν οι σχετικές επίσημες ή ημιεπίσημες πηγές. Μια εικόνα με

Η πίστη στο «θαύμα» και η βεβαιότητα της συμμετοχής σε ένα κοσμοϊστορικό γεγονός έκανε πολλούς να θεωρούν καθήκον τους, όχι μόνο προσωπικό αληλά και εθνικό, να απαθανατίσουν την εμπειρία τους...

Από αριστερά: Σταύρος Γ. Βογιατζής (επίστρατος), Στέργιος Τριανταφυλλίδης, Κωνσταντίνος Τσαντής (Δράμα, 13 Μαρτίου 1941). (Αρχείο Γεωργίου Σ. Βογιατζή).

«προοπτική βατράχου» ως προς τα γεγονότα και την εξέλιξη των επιχειρήσεων, η οποία όμως διασώζει λεπτομέρειες συγκλονιστικές για τον τρόπο που βιώνει τη χαρά και τον ενθουσιασμό της νίκης αλλά και την ταλαιπωρία, τη στέρψη, την απογοήτευση και τον φόβο του επικείμενου θανάτου ο απλός στρατιώτης, όσο ζει και προελαύνει προς τα εμπρός ή όσο ζει και υποχωρεί εγκαταλείποντας θέσεις που είχε καταλάβει με αγώνες επικούς και πολύνεκρους.

Ένα τέτοιο κείμενο είναι και αυτό που παρουσιάζεται εδώ. Κατέχει τις 18 πρώτες (+ 1 λευκή) από τις 94 απομένουσες κατριγιέ σελίδες χαρτόδετου –πεννιτάφυλλου αρχικά– σημειωματαρίου διαστάσεων 09,50×15,00 εκ. Έχει τον τίτλο:

Ημερολόγιον του στρατιωτικού μου βίου άρχόμενον από της 6ης Αύγουστου 1921, τής εκκινήσεως εκ τής Τυρολόης δια τὸ Μικρασιατικὸν Μέτωπον, ὅπου ἐπὶ ἓν (1) ἔτος ἐκαθήσασμεν.

Συγγραφέας του είναι ο «Σ. Βογιατζής, δεκαενὺς πεζικοῦ, ἐξ Ἀρκαδιουπόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀνατολικῆς Θράκης».

Ο Σταύρος Βογιατζής, γιος του Γεωργίου και της Μαρίκας γεννήθηκε το 1898 στην Αρκαδιούπολη (Lüleburgaz) της Επαρχίας Κιρκλαρελί (Kırklareli) του Διαμερίσματος Μαρμαρά (Marmara Bölgesi) της Τουρκίας. Ήταν μοναχογιός ανάμεσα σε δύο αδερφές. Ἐμεινε ορφανός, όταν ήταν δώδεκα χρονών. Στο σχολείο, εκεί στην πατρίδα, υπήρξε συμμαθητής του Μιχαήλ Ραδή Βεζυρτζόγλου, μετέπειτα εκδότη της δραμινῆς εφημερίδας *Θάρρος*. Πολέμησε στη Μικρά Ασία, από όπου επέστρεψε και παρέδωσε κανονικά τον οπλισμό του, μέσα στο χάος της ήττας και της οπισθοχώρησης. Στην Ελλάδα έφτασε τον Οκτώβριο (ή Νοέμβριο) του 1922, μετά την υπογραφή της Ανακωχής των Μουδανιών

Τυρολόη, 03.10.1920: Ο Σταύρος Γ. Βογιατζής μετά από εκπαιδευτική πορεία 18 χιλιομέτρων. (Αρχείο Γ.Σ.Β.).

(25.09.1922) και εγκαταστάθηκε στη Δράμα, όπου από το 1924 άρχισε να ασχολείται με το εμπόριο δημητριακών. Το 1935 παντρεύτηκε την Αθανασία Χατζηπαρασκευά από την Κεσσάνη (Kesan), εγκατεστημένη, μετά τον διωγμό, στην Καβάλα, με την οποία απέκτησαν δύο παιδιά, τον Γιώργο και τη Μαρία. Μόλις και μετά βίας κατόρθωσε να γλιτώσει από τους Βουλγάρους κατά την εξέγερση του 1941 και να διαφύγει με ψαροκάικο στη Θεσσαλονίκη μαζί με την οικογένειά του. Επέστρεψε στη Δράμα τον Αύγουστο του 1945, όπου, παρά την ολοκληρωτική οικονομική καταστροφή που είχε υποστεί, επανεδραστηριοποιήθηκε στο εμπόριο των δημητριακών και σε άλλες επιχειρήσεις (θεριζαλωνιστικά μηχανήματα, μύλο άλεσης σιτηρών κτλ.). Πέθανε στη Δράμα στις 29.01.1972.

Ο Σταύρος Γ. Βογιατζής στρατολογήθηκε το 1920 ως κληρωτός και εντάχθηκε στο 51ο Σύνταγμα Πεζικού της λεγόμενης «Ανεξαρτήτου Μερραρχίας», η οποία συγκροτήθηκε στην Αθήνα και την Ανατολική Θράκη το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουλίου του 1921. Τη διοίκησή της ανέλαβε ο υποστράτηγος Γεώργιος Λεοναρδόπουλος (1867-1936) και τη διατήρησε έως τις 23 Σεπτεμβρίου 1921, οπότε τον αντικατέστησε ο συνταγματάρχης πεζικού Δημήτριος Θεοτόκης. Αποστολή της Μερραρχίας αυτής ήταν η εν καιρώ πραξικοπηματική κατάληψη της Κωνσταντινούπολης, επιχείρηση βέβαια που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Ο συντάκτης του κειμένου, το οποίο έχει συνεχή –όχι ημερολογιακή– μορφή αρχίζει την αφήγησή του περιγράφοντας με διατύπωση λιτή και λακωνική τη μεταστάθμευση του Συντάγματός του αρχικά από την Τυρολόη (Çorlu) στη Ραιδεστό (Tekirdağ) και κατόπιν ατμοπλοϊκώς στην Κίο (Gemlik). Στη συνέχεια η Ανεξάρτητος Μερραρχία προωθείται μέσω Ασκανίας λίμνης (İznik Gölü) στο Δορύλαιο (Eskişehir), για να στηρίξει τις ελληνικές δυνάμεις που έδιναν μάχη σκληρή στο αδηφάγο μέτωπο του Σαγγαρίου. Η μετάβαση από την Τυρολόη στο Δορύλαιο –συμπεριλαμβανομένων και των στάσεων– θα διαρκέσει έναν περίπου μήνα, από τις 6 Αυγούστου έως τις 3 Σεπτεμβρίου 1921.

Κατά την πορεία της προώθησης προς Εσκίσεχिर η φάλαγγα βαδίζει μέσω κατοικημένων περιοχών, μερικές από τις οποίες ο συγγραφέας κατονομάζει, όπως Μπαγίρκιοϊ, Γενίσεχир, Τσόπκιοϊ, Λεύκη, Μπιλετζίκ, Κιουπλιά, Καράκιοϊ, Ινονού, Τσουκούρχισαρ. Η προσοχή του Βογιατζή εστιάζεται σε δύο κυρίως πράγματα: το πρώτο είναι η κατάσταση και το πρόσφατο ιστορικό των περιοχών από τις οποίες διέρχεται η μονάδα του. Όλα τα χωριά και όλες οι κωμοπόλεις είναι, καθώς λέει, εγκαταλελειμμένες ή/και πυρπολημένες. Το Μπαγίρκιοϊ ήταν «κατεστραμμένον», η Λεύκη είχε εκκενωθεί, το Μπιλετζίκ «ήτο παραδομένον εις τὰς φλόγας», τα Κιουπλιά ήταν «ἀποτεφρωμένα» Δεν παραλείπει να αναφέρει ότι στη Λεύκη οι στρατιώτες βρήκαν βιβλία με ελληνικούς χαρακτήρες, που

Δημήτριος Θεοτόκης, συνταγματάρχης πεζικού. Διοικητής της «Ανεξαρτήτου Μερραρχίας». Πηγή: Wikimedia Commons

Τυρολόη 21.11.1920: Ο Σ. Γ. Βογιατζής (αριστερά) με τον συστρατιώτη του Ευστάθιο Σπαθάρη. (Αρχείο Γ.Σ.Β.).

*Καὶ ἦτον φρίκη νὰ βλέπη
κανεὶς ἐκεῖ, διότι δὲν
ἔπαυεν ἡ ἀμαξοστοιχία
νὰ μεταφέρῃ τραυματίας
μόνον, ἄλλους μὲ κεκομ-
μένα χέρια, ἄλλους πάλιν
μὲ πόδια τοιαῦτα, ἄλλων
κοιλίας ξεσχισμένας καὶ
ἄλλων αἰ πληγαὶ γαγ-
γραινισμένοι, διότι εἰς
ἐκείνην τὴν ἀνυπόφορον
ζέστην ἄλλοι 4-5 ἡμέρας
καὶ ἐπὶ ἑβδομάδα ὁλόκλη-
ρον ἔμεινον εἰς τὸ πεδῖον
τῆς μάχης τραυματαῖαι, δι-
ὅτι μεταφορικὰ μέσα δὲν
ὑπῆρχον ἀρκετὰ.*

αποτύπωναν ιερὰ κείμενα στην τουρκική γλώσσα, τα οποία μάλιστα προσδιορίζει ως «καραμανλήδικα» και ότι το φλεγόμενο Μπιλετζίκ «εἶχεν κτίρια ὥραϊα». Στο Καράκιοϊ, χωριό ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Χαϊντάρπασα - Νικομηδεῖας - Εσκήσεχिर - Αγκύρας, εἶχε εγκατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ Στρατιὰ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν επιχειρήσε-
ων «πρὸς Ἄγκυραν» σταθμός ανεφοδιασμοῦ καὶ «χειρουργεῖα ἐπιδέσεως τραυματιῶν». Ο Βογιατζῆς γράφει:

Τὴν πρωῒαν εἰς τὰς 7½... ἐβαδίσαμεν διὰ τὸν σταθμὸν Καράκιοϊ, ὅπου εἰς τὰς 3 μ.μ. ἐφθά-
σαμεν καὶ κατνυλίσθημεν πλησίον ποταμοῦ τινος· ὅπου εἰς τὸν σταθμὸν αὐτὸν ἦσαν τὰ
χειρουργεῖα ἐπιδέσεως, διότι ἐκεῖ διεκομίζοντο οἱ τραυματαῖαι τῆς ἐκστρατείας Ἀγκύρας.
Καὶ ἦτον φρίκη νὰ βλέπη κανεὶς ἐκεῖ, διότι δὲν ἔπαυεν ἡ ἀμαξοστοιχία νὰ μεταφέρῃ τραυ-
ματίας μόνον, ἄλλους μὲ κεκομμένα χέρια, ἄλλους πάλιν μὲ πόδια τοιαῦτα, ἄλλων κοιλίας
ξεσχισμένας καὶ ἄλλων αἰ πληγαὶ γαγγραινισμένοι, διότι εἰς ἐκείνην τὴν ἀνυπόφορον
ζέστην ἄλλοι 4-5 ἡμέρας καὶ ἐπὶ ἑβδομάδα ὁλόκληρον ἔμεινον εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης
τραυματαῖαι, διότι μεταφορικὰ μέσα δὲν ὑπῆρχον ἀρκετὰ.

Περνώντας ἀπὸ τὸ «περιβόητον Ἴννοῦ» ο συγγραφέας σημειώνει με δέος ὅτι ἡ πε-
ριοχὴ αὐτὴ καὶ τὰ ἀντικρινὰ υψώματα τῆς Κοβαλίτσας υπῆρξαν πεδῖο φοβερῶν μαχῶν
«κατὰ τὴν ἐξόρμησιν», δηλαδὴ τὴν «επιθετικὴ ἀναγνώριση» τοῦ Μαρτίου 1921, ἡ ὁποία,
ὡς γνωστὸν, ἀποκρούστηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὸ δεῦτερο πρᾶγμα, στο ὁποῖο εὐλόγως εστιάζεται ἡ προσοχὴ τοῦ συγγραφέα, εἶναι
ἡ προσωπικὴ κακουχία, ἡ ὁποία περιγράφεται με τρόπο λακωνικὸ καὶ σε σχέση με δύο
βασικὲς «μεταβλητές»: τὶς καιρικὲς συνθήκες καὶ τὸν επισιτισμὸ. Ο Βογιατζῆς αναφέ-
ρεται στὶς δύο αὐτὲς μεταβλητὲς με πληροφορίες ὅπως: «...ἐδιψάσαμεν πολὺ ἔνεκα τῆς
πολλῆς θερμότητος», «...ἐξηντλημένοι ἐκ τῆς κοπώσεως καὶ τῆς ἀγνοφαγίας* καὶ τῆς
θερμότητος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ», «...τὴν νύκτα ἐγένετο κρύον ἀνυπόφορον, ὅπου μᾶς ἔβρεξεν
καὶ μίαν νύκτα», «Ἐκεῖ (στο Τσόπκιοϊ) ὅλην τὴν νύκτα σχεδὸν ἔβρεχεν, καθὼς δὲ καὶ ἡ
γῆ ἦτον ὑγρὰ καὶ ἐκοιμήθημεν ἐμεῖς κατάκοποι καὶ ἰδρωμένοι, τὴν πρωῒαν δυσκόλως
ἐβαδίζαμεν, διότι τὰ πόδια μας εἶχον πιασθῇ», «Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐνύκτωσεν..., συνάμα δὲ
ἔβρεχεν, κατνυλίσθημεν εἰς ἓν χωρίον ὀνομαζόμενον Λεύκη, ὥραϊον καὶ μέγαλον, γε-
μάτον δὲ καὶ ἀπὸ ὀπωρικά, καθὼς ἀπίδια, μῆλα, κυδῶνια, σταφύλια, ἀκράνες, καρύδια
καὶ πολλὰ ἄλλα», «Κατεσκηνώσαμεν ἔξωθεν (τῶν Κιουπλιῶν) ὑπὸ (τὴν σκέπην) δένδρων
ὀπωροφόρων καὶ πλησίον τῶν ἀμπελώνων τοῦ χωρίου, γεμάτων ἀπὸ σταφυλᾶς, κα-
ρύδια καὶ ὀπωρικά. Ἐφάγαμεν καὶ ἐκοιμήθημεν», «...κατνυλίσθημεν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ

* Νησιόσιμη διατροφή, χωρὶς κρέας ἢ ψάρι, ἴσως ἀκόμη καὶ χωρὶς λάδι.

χωρίου (Τσουκούρχισαρ), όπου υπήρχεν μία βρύσις αλλά έτρεχεν τόσον πολὺ νερό, ὥστε ἡ Μεραρχία ὅλη ἐπότιζεν καὶ τὰ ζῶα καὶ ἔπινον καὶ οἱ στρατιῶται, ἀλλὰ νερὸν τέλειον, ἐλαφρόν, γλυκὺ· ὅσον νὰ ἔπινέ τις δὲν ἐχόρταινεν οὔτε καὶ ἔβλαπτεν», «...δι' ὃ καὶ ἀνεπαύθημεν ὀλίγον, διότι ὅλην τὴν ὥραν σχεδὸν ἤμασταν μέσα εἰς τὴν πόλιν (το Εσκίσεχιρ) καὶ εὐρίσκοντο ὅπως καὶ ὅπως φαγώσιμα εἶδη, κρέας φθινόν, ἄρτος ἐπίσης· γλυκύσματα εὐρίσκομεν ὀλίγα ἀλλὰ ἀκριβά, παγωτὰ καὶ λεμονάδες καὶ ἄλλα ἀναψυκτικά. Λοιπὸν ἐκεῖ νύρομεν ὅ,τι ἐστερήθημεν ἐπ' ὀλίγον· καὶ ἐχύθησαν ὅλοι εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔτρωγον ὅ,τι καὶ ἐὰν εὕρισκον. Ὅσοι καὶ ἐὰν εἶχον χρήματα σχεδὸν τὰ ἐξόδευσαν».

Στο Εσκίσεχιρ ἡ Ἀνεξαρτήτος Μεραρχία θα παραμείνει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες. «Ἐκεῖ ἐμάθαμεν», γράφει με ἀνακούφιση ὁ Βογιατζής, «...ὅτι ἤρχισεν ἡ ὀπισθοχώρησις καὶ ἐχάρημεν πὼς δὲν θὰ πᾶμεν τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν Ἀγκύρας, ὅπου ἦτον φρίκη, καθὼς τὸ προεῖπον. Ἀνταμωθήκαμεν δὲ καὶ μετὰ τὴν ὀπισθοχωροῦσαν ΧΙΙην Μεραρχίαν καὶ ἐμάθαμεν ἐκ τῶν φίλων καὶ συμπατριωτῶν, τοὺς ὁποίους ἀνταμώσαμεν, ποῖοι ἐξ αὐτῶν ζῶσιν καὶ ποῖοι ἀπεβίωσαν». Ὡστόσο, γιὰ τὴν Ἀνεξάρτητο Μεραρχία καὶ τὸ 51ο Σύνταγμα Πεζικοῦ, οἱ περιπέτειες τώρα μόλις ἀρχίζουν.

Στις 6 Σεπτεμβρίου 1921 ἡ μονάδα τοῦ Βογιατζή προωθείται μέσω τοῦ Ἀκπιναρ (Akpinar Köyü) –το ὁποῖο ὁ ἴδιος ονομάζει Ἀκμπουναρ– στο Ντερμπέντ (Derbent Çiftliği), ὅπου οἱ στρατιῶτες πληροφοροῦνται ὅτι κατευθύνονται πρὸς Σεϊντίγαζι (Seyitgazi), ἓνα ἀπὸ τὰ κέντρα ἀνεφοδιασμοῦ τῆς Στρατιάς, με ἀποστολὴ νὰ καταδιώξουν τοὺς «τσέτες» που «ἐφανερῶθησαν», ὅπως λέει, «καὶ ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν τοὺς ἰδικούς μας». Στὴν πραγματικότητα ἡ Στρατιά χρησιμοποιεῖ τὴ νεοφερμένη στο μέτωπο Ἀνεξάρτητο Μεραρχία, προκειμένου νὰ ἐμποδίσει τοὺς Τούρκους νὰ πλαγιοκοπήσουν ἀπὸ τὰ νότια τὶς ἐλληνικὲς δυνάμεις που ἀποσύρονται ἀπὸ τὸ μέτωπο τοῦ Σαγγαρίου.

Τώρα ἡ ἀφήγηση τοῦ Βογιατζή γίνεται πιο νευρική. Ἡ ταχύτητα τῆς κίνησης καὶ ἡ ραγδαία ἐναλλαγὴ παραστάσεων δὲν του ἀφήνουν χρόνο νὰ μελετᾷ τοὺς χώρους διέλευσης. Τώρα λέει απλῶς: «... τὴν νύκτα κατνυλίσθημεν εἰς ἓνα παραπόταμον τοῦ Σαγγαρίου», «Ἐπεράσαμεν ἓνα χωρίον», «παρετηρήθη μακρόθεν φάλαγξ στρατοῦ ἰσχυρὰ βαδίζουσα πρὸς...(κενόν)». Ἀντίθετα, ἡ προσοχή του ἐπικεντρώνεται στὶς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ –με τὸν ὁποῖο τώρα γιὰ πρώτη φορά τὸ 51ο Σύνταγμα αποκτᾷ ὀπτικὴ ἐπαφὴ–, τὴν προσπάθεια παραπλάνησης τοῦ ἀντιπάλου, τὴ σύλληψη Τούρκων ἀνιχνευτῶν καὶ τὴν παντελὴ ἔλλειψη ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν μεγάλων ἐλληνικῶν μονάδων που ἀναδιπλώνονται.

Μεταπολεμικὸ δελτίο ἀστυνομικῆς ταυτότητας τοῦ Σ. Γ. Βογιατζή (30.09.1945). (Αρχειο Γ.Σ.Β.).

*«Ἐκεῖ ἐμάθαμεν»,
γράφει με ἀνακούφι-
ση ὁ Βογιατζής,
«...ὅτι ἤρχισεν ἡ ὀπι-
σθοχώρησις καὶ ἐχάρ-
ημεν πὼς δὲν θὰ
πᾶμεν τοῦλάχιστον
εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν
Ἀγκύρας...».*

Σειντίγκαζι (Seyitgazi)
(Αρχείο Θανάση Κάζη).

*Ἐπήγαινον (οἱ ἰδικοὶ
μας) ἀπροκαλύπτως,
ἐνῶ ἐκεῖνοι ἦσαν
μέσα εἰς τὰ χαρακώ-
ματά των ὀχυρωμέ-
νοι καλῶς. Ἐκάμαμεν
ἐπίθεσιν. Ἀντεπίθεσιν
μᾶς κάμνουν αὐτοί,
παίρνουν καὶ δύο
πολυβόλα τοῦ 53ου
Συντάγματος.*

Την εμπλοκή της μονάδας του στη μάχη του Σεϊντίγκαζι (09.09.1921), όπου ο Βογιατζής παίρνει το «βάπτισμα του πυρός», την περιγράφει ως εξής:

Ἐβαδίσαμεν καὶ ἀκόμη μίαν (1) ὥραν καὶ βλέπομεν ὅτι ὀβίδες ἐξερρήγνυντο ἀπέναντι ἡμῶν βάλλουσαι τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν μας, ἐνῶ ἡμεῖς ἤμασταν ὀπισθοφυλακή. Ἐβαδίσαμεν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνον ὀλίγον δεξιὰ, ὅπου τὰ ἰδικὰ μας ὀρειβατικά πυροβόλα ἔπιασαν θέσεις καὶ ἄρχισαν βάλλοντα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐνῶ τὸ 53ον Σύνταγμα καὶ τὰ δύο ἰδικὰ μας Τάγματα τοῦ 51ου, ἐβάδιζον ὑπὸ τὰ πυρὰ πυροβολικοῦ, ὅπου πλησίασαν σχεδὸν εἰς ἀπόστασιν 800 μέτρων τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τώρα ἤρχισαν νὰ μᾶς βάλλουν καὶ μὲ πολυβόλα καὶ ὅπλα, ἐνῶ τὸ βουνὸν (ἦτο) γυμνὸν καὶ δὲν ἠδύνατο κανεὶς νὰ κρυφθῇ πουθενά. Ἐπήγαινον (οἱ ἰδικοὶ μας) ἀπροκαλύπτως, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἦσαν μέσα εἰς τὰ χαρακώματά των ὀχυρωμένοι καλῶς. Ἐκάμαμεν ἐπίθεσιν. Ἀντεπίθεσιν μᾶς κά-

μνουν αὐτοί, παίρνουν καὶ δύο πολυβόλα τοῦ 53ου Συντάγματος. Ἄλλην ἐπίθεσιν ἐμεῖς, πάλιν ἀντεπίθεσιν αὐτοί. Τέλος, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, γίνεται ἐπίθεσις, ἀφοῦ πρότερον τὸ πυροβολικὸν νῦρεν τὸν στόχον των εἰς τὰ χαρακώματα. Τότε πλέον ἐξεδιώχθησαν ἐκεῖθεν οἱ Τούρκοι, ὅπου ἦν τῶν 80 νεκρῶν εἵχομεν καὶ τραυματίας πολλούς, διότι αὐτοὶ εἶχον καὶ πολυβόλον εἰς τὸν μιναρὲν τοῦ τζαμίου τοῦ Σεϊτίγκαζι καὶ ἔβαλλον καὶ ἐκεῖθεν ἐναντίον μας ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, ὅπου ἀργότερον ἀνεκαλύφθη, ἀφοῦ εἶχεν φονεύσει τὸν λοχαγὸν τοῦ 1ου Λόχου τοῦ 53ου Πεζικοῦ Συντάγματος.

Κατὰ τα ἄλλα, καὶ πάλι ἀπασχολεῖ έντονα τον στρατιώτη η ἔλλειψη επισιτισμοῦ, καθὼς η κατάληψη του Σεϊντίγκαζι ἀπὸ τους Τούρκους καὶ η καταστροφή των εφοδιοπομπῶν στέρησε ἀπὸ τους καταπονημένους φαντάρους ἀκόμη καὶ το ψωμί, ἐνῶ μεγάλη σημασία φαίνεται νὰ δίνει ο Βογιατζής καὶ στην ἔλλειψη αλατιοῦ. Γράφει μεταξύ ἄλλων:

Ἐβαδίσαμεν λοιπὸν καὶ τὴν νύκτα κατνυλίσθημεν εἰς ἕνα παραπόταμον τοῦ Σαγγαρίου, ὅπου ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἔγινεν ἐκεῖ καὶ σφαγεῖον καὶ μαγειρεῖον, διότι ἔνεκα τῆς πείνης ὅλοι οἱ φαντάροι ἐμάζευον εἰς τὸν δρόμον πρόβατα καὶ τὸ βράδυ τὰ ἔψηνον· ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθανον, διότι ξύλα δὲν εἶχεν καὶ ἀπὸ τὴν πείναν ὦμα καὶ ἀνάλατα καὶ δίχως ψωμὶ τὰ ἐτρώγαμεν, διότι ἀλάτι δὲν εἶχεν.

Καὶ αλλοῦ:

Μετά τὸ μεσονύκτιον ἀπεσύρθημεν ἡμεῖς διὰ τὰ ἀναπαυθοῦμεν... ἀλλὰ τὸ κρύον δὲν ἄφην-
σεν κανένα οὔτε τὰ κοιμηθῆ οὔτε τὰ ἡσυχάσῃ. Ἐξημέρωσεν λοιπόν. Ὑποφέραμεν καὶ ἀπὸ
νηστεϊάν. Μᾶς ἔφερον ἓνα κομμάτι κρέας 40 δράμια δίχως ἀλάτι. Νηστικοὶ καὶ ἀνάλατον
λοιπόν, ποὺ τοὺς περισσότερους –ἢ μᾶλλον ὅλους– μᾶς ἔπιασεν κόψιμον.

Σημαντικὸ σημεῖο τῆς ἀφήγησης τοῦ Βογιατζή εἶναι αὐτὸ στο ὁποῖο περιγράφεται ἡ
καταστροφὴ ἐνὸς τούρκικοῦ χωριοῦ, τὸ ὁποῖο ὁ ἴδιος δὲν κατονομάζει. Γράφει:

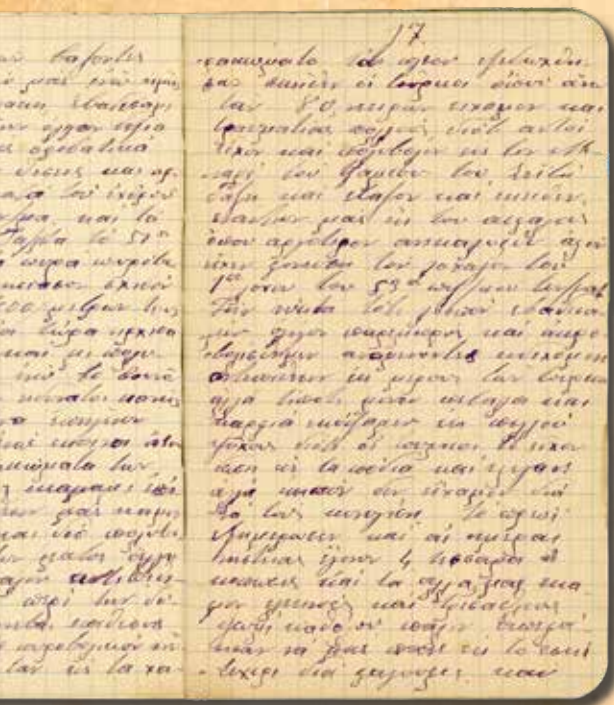
Τὴν δὲ πρωῒαν τῆς ἐπομένης, εἰς τὰς 7 τοῦ μηνός, ὅπου τὸ τάγμα μας ἦτον ἐμπροσθοφυ-
λακὴ, ὁ δὲ λόχος μας ἦτον κορμὸς καὶ ἐβαδίζαμεν, ἐβαδίσσαμεν $\frac{3}{4}$ (τρία) τέταρτα τῆς ὥρας.
Ἐπεράσαμεν ἓνα χωρίον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μερικοὶ ἐζήτησαν ψωμὶ καὶ τοὺς ἔδωσαν. Ἦτον
κατοικημένον καὶ μέγαλον καὶ ἐπροσποιοῦντο οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τὸ ἄκακον ἄρνιον, ἐνῶ
εἰς τὸ τέλος τὰ μεταγωγικά μας εἶχον εὔρει καζάνια, ὅπου ἔβραζον διὰ τοὺς Τούρκους,
καθὼς καὶ ψωμιὰ πολλὰ μαζευμένα. Καὶ εἰδοποίησαν, ὅπου ἐπῆγαν διὰ τὰ ἰδοῦνε. Τότε
ἤρχισαν τὰ βάλουν ἀπὸ μέσα ἐναντίον μας. Τότε κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεράρχου, ἀφοῦ
ἐπερικυκλώσαμεν τὸ χωρίον, τὸ ἐδώσαμεν φωτιὰ καὶ τὸ ἐκάψαμεν. Ἐπήραμεν δὲ μόνον
10-12 διὰ αἰχμαλώτους. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ἐχάθησαν.

Απὸ ἄλλη πηγή –ὀχι ἐπίσημη– μαθαίνουμε ὅτι τὸ χωριὸ ἦταν τὸ Αράμπ-Εἰρέν· ὅτι τῇ
διαταγῇ γιὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ δὲν τὴν ἔδωσε ὁ ἴδιος ὁ μέραρχος ἀλλὰ ἄλλος αξιω-
ματικὸς καὶ ὅτι ἡ αἰτία τῆς σφαγῆς δὲν ἦταν τὰ καζάνια καὶ τὰ ψωμιὰ ἀλλὰ τὸ ὅτι οἱ
φαντάροι ἀνακάλυψαν μέσα σὲ σπίτι τοῦ χωριοῦ ἐπιστολὰς ἀπευθυνόμενες σὲ Ἕλληνες
στρατιωτικοὺς, τὶς ὁποῖες οἱ Τούρκοι εἶχαν ἀφαιρέσει ἀπὸ Ἕλληνες ταχυδρόμους ποὺ εἶ-
χαν σκοτώσει. Ἐτσι ἡ ἀλλιῶς, τὰ «σπασμένα» τὰ πλήρωσαν ὡς συνήθως αθῶοι ἄμαχοι...

Γιὰ τὴν ἱστορίαν πρέπει νὰ αναφερθεῖ ὅτι ἡ Ἀνεξάρτητος Μεραρχία, διοικούμενη ἀπὸ
τον συνταγματάρχην Δημήτριον Θεοτόκην, ἦταν ἡ μόνη μεγάλη μονάδα τῆς ἐλληνικῆς
Στρατιάς Μικρᾶς Ἀσίας, ποὺ μετὰ τὴν κατάρρευση τοῦ μετώπου κατὰφερε μέσα σὲ δε-
καπέντε ἡμέρες νὰ διασχίσει συντεταγμένη τὰ 600 χιλιόμετρα ποὺ τὴν χώριζαν ἀπὸ τὸ
Αἰγαίον καὶ νὰ φτάσει στὸ Δικελί, ἀπὸ ὅπου ἄρχισε νὰ ἀποβιβάζεται στὴ Λέσβον στὶς 31
Αυγούστου 1922 συναποκομίζοντας τὶς σημαίες τῆς, τὰ διακριτικὰ τῶν μονάδων τῆς
καὶ τὸν οπλισμὸ τῆς καὶ καλύπτοντας τὴν υποχώρηση 8.000 ἀμάχων. Ὁ ἄθλος αὐτὸς ἔχει
καταστηρίχθῃ ὡς «ἡ κάθοδος τῶν νεωτέρων Μυρίων».

Ἡ ἀφήγηση τοῦ Βογιατζή διακόπτεται δυστυχῶς ἀπὸτομα στὴ σελίδα 17 τοῦ σημειω-
ματιοῦ. Γιὰ κάποιον λόγον ὁ συντάκτης ἀποφάσισε νὰ μὴ συνεχίσει τὴν συγγραφὴν. Ἴσως
οἱ βιοτικὲς μέριμνες, ἴσως οἱ δυσάρεστες ἀναμνήσεις, ἴσως ἄλλοι λόγοι τὸν ἔκαναν νὰ
σιωπήσει...

*...ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἐγένεν
ἐκεῖ καὶ σφαγεῖον καὶ
μαγειρεῖον, διότι ἔνεκα
τῆς πείνης ὅλοι οἱ φα-
ντάροι ἐμάζευον εἰς τὸν
δρόμον πρόβατα καὶ τὸ
βράδυ τὰ ἔψηνον· ἀλλὰ
δὲν ἐπρόφθانون, διότι
ξύλα δὲν εἶχεν καὶ ἀπὸ
τὴν πείναν ὡμὰ καὶ ἀνά-
λατα καὶ δίχως ψωμὶ τὰ
ἐτρώγαμεν, διότι ἀλάτι
δὲν εἶχεν.*

Η τελευταία σελίδα (17) του σημειωματάριου του Σ. Γ. Βογιατζή (Αρχείο Γ.Σ.Β.).

βειες υπάρχουν, με πιο αδικαιολόγητη ίσως την πληροφορία ότι ο πρώτος μέραρχος της Ανεξαρτήτου Μεραρχίας, υποστράτηγος Γεώργιος Λεοναρδόπουλος, απεβίωσε στην Προύσα το 1921. Είναι γνωστό ότι ο Λεοναρδόπουλος, μετά από διάφορες περιπέτειες (πραξικόπημα, θανατική καταδίκη, απαλλαγή και αποκατάσταση), πέθανε στην Αθήνα το 1936 σε ηλικία 69 ετών. Άλλες ανακρίβειες στα τοπωνύμια είναι μάλλον συγγνωστές.

Στο κείμενο του Βογιατζή αποτυπώνεται η ατομική εμπειρία ενός ανθρώπου, που είχε την ατυχία –ή την τύχη– να εμπλακεί ψυχή τε και σώματι σε ένα μείζον ιστορικό γεγονός. Ως προς αυτό αποτελεί ένα ακόμη τεκμήριο της αξίας παρόμοιων μαρτυριών, που, όσο αποσπασματικές και αν είναι, μας προσφέρουν τη δυνατότητα όχι μόνο να αναβαθμίσουμε την ευκρίνεια της ιστορικής μας εικόνας αλλά και να την καταστήσουμε περισσότερο ανθρωποκεντρική και αληθοφανή μετατρέποντας την ιστορία από ψυχρό και απρόσωπο ανάγνωσμα σε βιωματική εξιστόρηση της ανθρώπινης τραγωδίας...

N.B. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται στον συμπολίτη κ. Γιώργο Σταύρου Βογιατζή για την παραχώρηση του χειρογράφου και στον κ. Θανάση Κάζη για την ευγενική του μεσολάβηση.

Χ.Π.Φ.